

Kelemen Lajos

Mi tesz hát csodát?

Győri László: A szó árnyéka

A halandóknak juttatott szavak olykor megrészegítik az embert, és alkalmasint ugyanez a kockázat érinti a hallgatni tudás képességét is. Ezért a művész, ha ad magára, egy feszes, szigorú belső rendet tartva, többnyire nem akármilyen igyekezet árán teremti meg a tulajdon személyes csöndjét és fedezi fel szavait. Az a gazdagság, amely minden érdemleges mű sajátja: csönd és a szó megfelelő arányából nyert bőség. S e gazdagság csöndjei és szavai egyaránt a szépség súlyával méretnek; e súly azonban, kivált a mai idők lármája s örvénye közepette, némelyekben talán a szárnyshúzóhoz hasonlatos könnyűség benyomását kelti, holott csakugyan annyira légies munka-e a repülés? S ha nem lejárt igény a repülés, a lélek röptének nem ez a finom, fényserű jelenés-e a lényege – belülről érint meg, szinte észrevétlenül, mégis roppant hatóerővel; olyannyira, hogy időnként képes örökre szólóan felszabadítani az embert.

Rég ki van kiáltva, hogy dilemmáink szétrombolása végett a fogalmakhoz és azok jeleihez kell fordulnunk. Szó ömlik szóra, beszéd beszédre, majd az segít. Viszont a gyakorlottak végső summája ennél azért bonyolultabb; fölmagasztalni a szavakat vagy kétely alá vonni; a költészetnek is ez egyik legelevenebb kérdése ma. A szó árnyékába húzódó Győri László mintha szintén a szószeretetés és a szógyanú között hajlana; akad verse, melyben annyi bizalom rezonál, hogy attól már-már égi írássá emelkedik a mű: „...a kapu két szárnyát végre kinyitotta (...) ez a két szárny röpitett fölfelé, / s ha nem tudnád, egyszer megtudod: / ezen a földön minden Istené.” (A győzelem) Másutt, másféleképp szólva a szóról, amint történetesen írótolllaihoz beszél, hogyné értenénk, hová céloz a keserű fölfortyanás: „Mit is írtok mostanában? / Mit is írtok ma általában? / Örökléte nem találtam / / se betűben, se igében, / egyetlen szó egy ízét sem / örök szónak nem ítéltem.” (Tollak) Essünk túl a hasznos csalódáson: nem kisebb tett vitatkozni az embernek önmagával, mint minduntalan egyeznie, pláne a költészetben.

Hogy a vers pedig mennyire fölcserehlhetetlen és titokzatos jelenség, mi sem mutatja világosabban, mint az az arca, amely akár a folyó próza vigyázott színtelenségéhez és dallamtalan szárazságához ereszkedve is kiadja azt a fajta formai-tartalmi össz-szerűséget, amit egyebütt, az irodalom többi alakzataiban hiába is keresne az olvasó. A legelső vers lehetett pusztá jajszó, az öröm hangja; akárhogyan is: a legeslegelső vers két ölelkező, egymásra találó hang volt, talán finomak, talán érdekek, jelentésük mellékes; mindenesetre két összepasszoló, nélkülözhetetlen hang, amelyet a természet mint saját valóságos szülötteit parancsolt a találkozásra. Igaza van annak, aki ezt az összefüvetelt, a megfelelő szavak ószinte ölelkezését a mindenséggel méri. S talán Cervantes sem veti el nagyon a súlykot, mondván: „Nagy gondja nem lehet az embernek, azt tartom, ha közben verset költ.” Győri a cécómentes munkával kapcsolódik a Cervantes-féle fricskához, úgyhogy nála valamiféle szíves gürcölésnek tűnik az írás, miközben ósien ünnepélyes seregélés is, merthogy nincs hű és beszélő képe, amely alatt ne dobbanna ritmus, ne szólna zene. Egyfelől az élőbeszéd természetességét, másfelől a betűmuzsika tiszta varázsát viszi a versbe. Nem keresi a váratlant, a fölforgatottat, nincs benne extravagancia, és nemigen óhajt százártelmű lenni.

Mi tesz hát csodát A szó árnyékában? Éppen a proklamált csodátlanság. „...adjam a javát magamnak. / Dolgozom, élek, műben elomlik a vétek, / amely napról napra szaggat. / / Ahogy a részem, úgy élek egészen, / tetőtől talpig nyugodtan. / Ír, aki írhat, nem sért a papírlap, / de a szó árnyéka bosszant.” (Eveim enyve) Nem kérdés, ki írta ezt, mert természetesen Győri László írta. De szavaiból nem sejlik-e elő *Aurea mediocritas* és a *Carpe diem* szerzőjének, Horatiusnak kiegyensúlyozott, mértéktartóan szatirikus világszemlélete?

Győri László nem a nagy, regulázó eszmék, nem a korlátlanul vad öntépés költője. Nem is a túl tapintatos, pehely szépségeké. Az emelkedettség pózától távoli, földies, járókelő vers az övé; diskurálásra kész, szellemes, ironikus karakter. Ráadásul egy kicsit úgy tesz, mintha szántsándékkal csalná

a mesterséget; a hideg, vagy éppen magas művészkedés oly divatos attitűdjével ellentétben ő a testes, érzéki valóság rajzolásába fekteti intelligenciáját. Riporterkedve rajzolja, amit lát, amit tapint, s nem a lelkeség céltudatos leértékelése okán, hanem egy valamikori egész emléke nevében. Miután annyi iskola és program kapaszkodik a szellem méltósága után, s néz sötétben és kiábrándultan arra a mechanizmusra, amely az Isten világához szabott normákat vergődő törvényekké alakítja, Győri programja az efféle programok és az egyfelé látás tagadása. Kényeskedés, affektálás és laborokban kifinomított tendenciák nélkül kérdez, némely helyeken hunyorgó bonhómiáját sem álcázza: az élet napi zajlásában nincs-e meg, fájdalmas kényszerűségei közepette nem működik-e mégis a szabadság, a morál, a felelősség fel-támi érdemes lelki elve? A jó és rossz elfogulatlan átérése nem maga a termő bölcsesség?

No igen: az ösvények, például a jó gyalogútjai, nem örökre és mindenkorra hasított irányok. A kiteljesedés ára amúgy sem a tökéletesség; hibáink megszenvedése, egy-egy kéréllhetetlen tapasztalat kamatja csak az, hogy az élet választ vár – ha létezne egyáltalán kiegyenlített állapot, nem vinne se előre, se hátra. Nem vinne sehová. A gyötrött napok, amelyekben élünk, a keserves bajlódás jobb esetben csupán valami szolid örületet szülhet, ha az ember már fölcillantani sem akarja az okulás presztízsét. Mind a kinnal, mind az örömmel, mind az abszurdal, mind a természetessel együtt kell lélegezni: ez az, ami tépett méltóságunkat megsokszorozhatja. A közös ellentmondások forrása itat mindnyájunkat. Makacsul ismételni és újjáteremteni – alighanem ennyi maradt. Egy költői officina működési szabályzatában mindez szövegmondás és alkotás egyszerre. Az élmény s következményei. Ahogy a kor napról napra változó képe visszasüt a műből, s ahogy a mű, önjereje hitében, fölébe emelkedik a kornak. E sajtáságos párhuzam ölt új és új alakot *A szó árnyékában*. Okosan, mértékletesen, nem akármilyen poétikai kultúrával. Ámbár a kész mű felületén ez majdhogynem csakis a tudósító mindegyre kitélő írásszenvedélye. A versek hőse megannyi hősietlen helyzetben. Szólóhegy, bor, egy kis agrárius ténykedés. Avagy: egy elgurult felni, járdán felejtett csavar, a rossz liszt, a balta története; sarokvas, hajnali harmat, vers a kútásóról, vers a falu hangjairól. S hát hogyne: a régi szó! „*Nem emlélek, én már nem kívánok / magunknak szebb és jobb világot, / de hogy szörnyű, nem hiszem, csak nyugalmát, a tudatát, hogy / van még csoda.*” (Rettenet)

A csoda... A csoda az, amikor a mindenség földmívése nem igazolni szándékozik teremtő tervét, hanem teketóriázás nélkül, egyszerűen végrehajtja. A romantikus felfogás hatalmas monumentumoktól nyomasztva, égszagattól eszmék közt vergődve szereti látni a lírikust. Akinek maga a lét is kevés, újat akar, az újnál is újabbat, s a lét bús csüggedettjeként folyton folyvást túlmeleg mértéken és határon, s akinek talán még a túszentése is mondanivaló. Aki észreveszi, átéli és belátja, hogy a természet, a számunkra megadatott való erőttől teljes, egészséges vagy végzetes elemei; szelídsége és kegyetlensége, a szakadatlanul keringő napok, a verőfény és a vihar: saját nemében eleve fennálló dolog, de a visszahozhatatlan és az örök dimenzióiban szemlélve, törvényeivel és fátumaival egyszerűsminde természetföltöttek tetsző valami, az bizonyosan ismeri a csodák zamatát. S igazi elemében akkor van, amikor lényegtelennek látszó, mindennapi jelenségekből, mintegy mellékesen bontja ki a mágiát. A csoda emitt van, a hitben. Győri Lászlónál a csodához elég egy vén vályogház, lusta pillantgatás félig ébren, félig alva; bürök, mák, fecskék, egy szamar – tényleg naiv rajzolat, és semmi retentő távlat. Vagy mégis? Tessék csak figyelni a végére: „*veletek békülök / szempilláim hűnyom béke van / vén vályogházamban vastag kérgű házban / minden végtelen minden határtalan*” (Vén mák vén bürök) Győri mágiája nem a szuggerálva, bömbölve mesterkedett hit. Ő – ha hisz – csevegve törekedik hitet adni. Nyisd tgra a szemed, ne rettenj önnön mélyedbe látni!

Igen, vannak naiv, szemérmes, egyszerűségbe torkolló fordulatai, van muszájból beépített töltelék-anya, de még frivol kiszólásait sem tudja félvállról venni. Különbben is, a zöm: az elegáns, bravúros rímekbe öltözött vers, a kidolgozott kompozíció, mely legalább két dolog orgánuma: hogy itt egy költőnek létfeltétele a klasszikum s létfeltétele a munkamorál. Ha szólhat a dal virágoskertről, mért ne szólhatna az erkölcsről is; a virtuózt a világhoz való közelsége azonban nem engedi belefeledkezni édes zengésekre. „*Hazám nyúzott erkölcsére / látok, / a varjú rá mint dögtérre / károg. Úgy csipkedi, mintha bűzhöd / volna, / halott élé mintha tükröt / tolna (...)* Szenny van szóban, szenny van járdán, / szivben. / Ó, szabadság, hol az ábránd / innen?” (A látvány)

Azt mondják: az ábránd azé, amit érzünk, és sosem azé, amit látunk. A szó nevet ad a meglévőnek, ez nagy biztatás. A hiányokat az ábránd kereszтели. Tele van velük az életünk. Kit illet a látvány – kérdezi Győri László. Nosza, egyszer legyen rendes ez az élet: a szó árnyékába szorultakat engedje ki a szó fényébe. Hadd merészeljük megtapasztalni: mégis milyen volna: színről színre látni.

(Kalligram Kiadó, Pozsony, 2010)